

ارزیابی کیفیت برنامه درسی گرایشی مقطع کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه پیام نور زنجان)

فاطمه افشاری^۱، رویا کرمی^۲، سمیرا آقاجانلو^۳، مریم تدینی^۴

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی کیفیت برنامه درسی مقطع کارشناسی رشته ترویج و آموزش کشاورزی در دانشگاه پیام نور استان زنجان انجام شده است. این پژوهش از نوع کمی، توصیفی-پیمایشی است. جامعه هدف ۳۰ نفر دانشجوی رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه پیام نور استان زنجان بودند که به روش تمام شماری مورد مطالعه قرار گرفت. ابزار تحقیق پرسشنامه بود که روایی آن با استفاده از نظر متخصصان بررسی گردید. نتایج نشان داد که پاسخگویان نظر موافق تا کاملاً موافقی نسبت به کیفیت دروس تخصصی الزامی رشته ترویج و آموزش کشاورزی دارند در حالی که کیفیت دروس عمومی، اصلی و پایه از دیدگاه پاسخگویان اگرچه فراوانی‌های بیشتر را در دامنه موافق به خود اختصاص داده بود اما وزنه دامنه مخالف و کاملاً مخالف نیز از سنگینی قابل توجهی برخوردار بود. نتایج پیرامون محیط یادگیری نشان داد که برخی از شاخص‌های محیط یادگیری توسط سیستم آموزشی و برخی توسط مدرسان نیازمند ارتقا و بهبود است. شاخص‌های کیفیتی عملکرد که بر دانش دانشجویان رشته ترویج و آموزش کشاورزی در زمینه‌های مختلف کشاورزی اشاره داشت از نظر پاسخگویان دارای کیفیت کم تا متوسط ارزیابی شد که پیشنهاد این مطالعه بازنگری دروس اصلی و توجه به علم روز و تناسب مطلب با نیاز دانشجویان و جامعه است. شاخص‌های عملکردی که شکل‌گیری آنها بیشتر به مبانی دروس تخصصی الزامی رشته ترویج و آموزش کشاورزی بر می‌گردد نیز از دیدگاه فراگیران دارای کیفیت متوسط و زیاد ارزیابی گردید. اما متأسفانه شاخص‌هایی از عملکرد که به آینده شغلی دانشجویان باز می‌گردد و بازتابی از کلیه آموخته‌های رشته در طول دوران تحصیل است خبر از کیفیت کم تا متوسط دارد. این موضوع نیاز به بازنگری کلیه دروس و محتوای آنها را جهت پاسخ‌گویی به هدف تحصیل دانشجویان و هدف عمده توسعه کشور که همان کارآفرینی است، مبرهن می‌سازد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت، برنامه ریزی درسی، رشته ترویج و آموزش کشاورزی، آموزش عالی.

^۱ استادیار بخش کشاورزی دانشگاه پیام نور

^۲ دانشجوی دانشگاه پیام نور

^۳ دانشجوی دانشگاه پیام نور

^۴ دانشجوی دانشگاه پیام نور

مقدمه

کشاورزی یکی از حوزه‌های اصلی آموزش عالی است و انتظار می‌رود نقش بسزایی در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بخش کشاورزی ایفا کند. بی‌شک توسعه کشاورزی هر کشوری به سیاست‌ها، برنامه‌ها و نظام آموزش کشاورزی و به تبع آن دانش آموختگان متعهد و متخصص آن نظام وابسته است. آموزش عالی کشاورزی برای رسیدن به توسعه کشاورزی باید با شناسایی و رفع محدودیت‌های کمی و کیفی، دانش آموختگانی تربیت کند که صلاحیت ایفای نقش خود را داشته باشند. یکی از برنامه‌های کشاورزی در سطح آموزش عالی، برنامه ترویج و آموزش کشاورزی است. تربیت نیروی انسانی ماهر در این رشته به دلیل توانایی آنها در افزایش کیفیت و سلامت محصولات غذایی و مدیریت فرآیند زنجیره کشاورزی و غذا، نقش و کارکرد آنها در توسعه پایدار کشاورزی و دیگر توانمندی‌های بسیار ارزشمندی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (قوچانی و محمدزاده، ۱۳۹۴).

بدون تردید برنامه درسی در دانشگاه و مؤسسات آموزش عالی، در توفیق یا شکست این مؤسسات نقش کلیدی و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند. به عبارت روشن‌تر، برنامه درسی آینه تمام‌نمای میزان پیشرفت و انعکاسی از پاسخ‌گو بودن دانشگاه‌ها به نیازهای در حال تغییر جامعه هستند. با عنایت به نوآوری‌های شگرفی که در عرصه‌های گوناگون در حال وقوع است، رسالت مستندسازی یافته‌ها و نشر و ترویج آنها در قالب برنامه درسی سازمان یافته و مدرن به عهده‌ی دانشگاه‌هاست (واجارگاه و شفیع‌ی، ۱۳۸۶).

برنامه درسی هسته‌ی اصلی تمام برنامه‌ها و محور همه‌ی فعالیت‌های تعلیم و تربیت را تشکیل می‌دهد. برنامه درسی باید متناسب با نیازهای یادگیرندگان و جامعه تدوین گردد و پاسخگوی تغییر و تحولات و نیازهای متناسب این تحولات باشد. برای آگاهی از چنین امری برنامه درسی باید به طور مداوم مورد ارزیابی و بررسی قرار گیرند. برنامه درسی به عنوان بخشی از فرآیند برنامه ریزی آموزشی یکی از عوامل اساسی تشکیل دهنده‌ی کیفیت نظام آموزشی است که می‌تواند آموزش عالی را در رسیدن به اهداف خود یاری نماید. از این رو پی‌بردن به عملکرد و کارایی نظام دانشگاهی در جهت پاسخگویی به نیازهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه اهمیت دارد. یکی از جنبه‌های مورد نیاز در این باره ارزیابی کیفیت برنامه درسی است (قادری و شاکری، ۱۳۹۳). گسترش فعالیت‌های برنامه‌ی درسی حرکت‌هایی برای ارزشیابی برنامه‌های آموزش را موجب می‌شود. هم‌شکرت‌های سرمایه‌گذاری و هم‌مصرف‌کنندگان تمایل دارند تا شواهدی را بدست آورند که آیا برنامه‌های جدید نتایج رضایت‌بخشی تولید نموده است (مومنی و مهمویی، ۱۳۸۸).

تعریف «ارزشیابی برنامه درسی» تا حد زیادی تابع تعریفی است که از برنامه درسی می‌پذیریم با این همه و با عنایت تعریف ارزشیابی، ارزشیابی برنامه‌ی درسی عبارت از فرآیند بررسی ارزش و شایستگی برنامه‌ی درسی است. بررسی و مطالعه ارزش و شایستگی هم شامل عناصر و جنبه‌های خاص برنامه‌ی درسی و هم کل برنامه‌ی درسی می‌شود. از این رو در یک برداشت گسترده ارزشیابی برنامه‌ی درسی شامل تمام مراحل فرآیند طراحی برنامه درسی و برنامه ریزی درسی می‌شود. از این رو ضروری است تا تمام ابعاد و عناصر برنامه‌های درسی مورد بررسی دقیق و مطالعه قرار گیرد و بر پایه‌ی این بررسی اصلاحات لازم در برنامه‌ی درسی یا اجزای آن صورت پذیرد. ارزشیابی از هر یک از اجزای برنامه‌ی درسی به ما کمک می‌کند که کیفیت آنها را مورد بررسی قرار دهیم و اصلاحات و تجدید نظرهای ضروری را اعمال نماییم (مومنی مهمویی، ۱۳۸۸).

ارزشیابی جز جدایی‌ناشدنی آموزش و زمینه‌ساز تحولی عمیق است (مهدیزاده و شفیع‌ی، ۱۳۸۸). ارزشیابی فرآیندی مداوم و مستمر است که از ابتدا تا پایان برنامه درسی انجام می‌پذیرد. ارزیابی برنامه درسی نیازمند بررسی و کنترل کیفیت‌ها است (مهدیزاده و شفیع‌ی، ۱۳۸۸). برای ارزشیابی کیفیت درونی برنامه درسی، چالش‌های مهمی وجود دارد که در بین آنها عناصر برنامه درسی و نیز ایجاد تعادل و انسجام در بین آنها از مهم‌ترین موارد محسوب می‌شود (فتحی و شفیع‌ی، ۱۳۸۶). منظور از ارزشیابی برنامه‌های آموزش کشاورزی بررسی نظام‌دار همه‌ی مولفه‌های برنامه‌ی درسی است. ارزشیابی برنامه درسی رشته‌های کشاورزی دارای دو بعد یا جنبه‌ی ارزشیابی کیفیت درونی و ارزشیابی کیفیت بیرونی است. منظور از ارزشیابی کیفیت درونی بررسی مطلوبیت و وضعیت عناصر و مولفه‌های نظام آموزش در جهت تحقق هدفهای پیش‌بینی شده و مورد نظر است. به عبارت دیگر ارزشیابی کیفیت درونی برنامه‌های درسی به بررسی مطلوبیت و تناسب عنصرهای گوناگون برنامه درسی می‌پردازد که از آن به عنوان ارزشیابی فرآیند برنامه درسی یاد می‌شود و یکی از مهم‌ترین مسایل برای ارزشیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته‌ی کشاورزی، تعیین عنصرهای برنامه درسی است (حجازی و رضایی، ۱۳۹۴). در این تحقیق ارزیابی درونی کیفیت برنامه درسی بر اساس بررسی کیفیت دروس تخصصی الزامی،

دروس اصلی، دروسی عمومی، و دروس پایه انجام می شود. همچنین محیط یادگیری و عملکرد یادگیری به عنوان مولفه های مهم تعیین کیفیت برنامه درسی بررسی می گردد (قوچانی و محمدزاده، ۱۳۹۴). دوره ی کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی یک دوره از آموزش های رسمی در نظام آموزش عالی کشور است که در آن دانشجویان طبق یک برنامه آموزشی مدون چهار ساله مهارت های لازم را کسب می کنند. در بازنگری دروس مقطع کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی در ابتدای دهه ی ۱۳۸۰ برای جبران نقص های برنامه درسی مذکور، برنامه درسی گرایشی نیز به آن اضافه شد. حال با گذشت بیش از یک دهه از اجرای این برنامه درسی، در زمینه کیفیت و حتی در بعضی موارد درباره ی ضرورت وجودی آن پرسش هایی مطرح شده است (قوچانی و محمدزاده، ۱۳۹۴) که سبب شکل گیری مساله تحقیق حاضر گردید. از تحقیقات مرتبط در ارزیابی کیفیت برنامه درسی می توان به مطالعه فتحی و شفیعی (۱۳۸۶) اشاره داشت که نشان داد کیفیت برنامه ی درسی آموزش بزرگسالان با توجه به عنصر های نه گانه ی برنامه ی درسی در سطح متوسط بود و دانشجویان و مدرسان پیشنهاد حذف بعضی از درس ها و افزایش درس های دیگر مرتبط با رشته ی تحصیلی آموزش بزرگسالان را دادند. همچنین رضایت سازمان های استخدام کننده ی دانش آموختگان و خود آنان در زمینه ی برنامه های آموزش بزرگسالان مطلوب بود. اسحاقی (۲۰۰۶، Eshaghi) تحقیقی در زمینه ارزیابی درونی کیفیت گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی دانشگاه تهران انجام داده است که نتایج ارزیابی نشان می دهد عامل اهداف و مدیریت نسبتا مطلوب، هیأت علمی مطلوب، دانشجویان مطلوب، دوره های آموزش برنامه های درسی نسبتا مطلوب، فرآیند یاددهی-یادگیری نسبتا مطلوب و دانش آموختگان مطلوب است. نتایج بررسی آمینی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد، کیفیت آموزش رشته های مختلف دانشکده مهندسی ازدیدگاه دانشجویان نزدیک به حد متوسط قرار دارد که این امر ضرورت انجام تغییرها و اصلاح های لازم در برنامه درسی رشته های مهندسی را خاطرنشان می سازد. اما مرتبط ترین تحقیق مطالعه انجام شده توسط قوچانی و محمدزاده (۱۳۹۴) است که به بررسی برنامه درسی رشته ترویج و آموزش کشاورزی در دانشگاه رامین اهواز پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان داد که متغیر محیط یادگیری در وضعیتی نامطلوب و متغیر دستاوردهای یادگیری و کیفیت کلی دروس در وضعیتی مطلوب ارزیابی گردید.

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر نحوه گردآوری داده ها از نوع توصیفی-پیمایشی و کمی و از لحاظ هدف کاربردی است. تمام دانشجویان مقطع کارشناسی رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه پیام نور مرکز زنجان (۳۵ نفر) در سال ۱۳۹۵ به عنوان جامعه آماری این تحقیق در نظر گرفته شدند و تحقیق با استفاده از روش تمام شماری اجرا گردید اما پنج نفر از دانشجویان که ترم دوم بودند و کمتر دروس تخصصی را گذرانده بودند از جامعه مورد مطالعه کنار گذاشته شدند. برای اجرای پژوهش از ابزار پرسشنامه استفاده شد که شامل چهار بخش اصلی می باشد. بخش اول پرسشنامه به ویژگی های فردی پاسخگویان مانند جنسیت، سن، وضعیت تاهل، معدل و غیره اختصاص داده شده است. بخش دوم و سوم به گردآوری اطلاعات درباره محیط یادگیری و عملکرد یادگیری اختصاص دارد که پرسش ها بر پایه ۵ مؤلفه (بسیار کم تا بسیار زیاد) تدوین شد. بخش چهارم نیز به منظور سنجش کیفیت کلی دروس گرایشی، از پاسخگویان خواسته شد که کیفیت دروس ارائه شده را بر اساس رنج (بسیار موافقم و مفیدند، موافق و تا حدودی مفید، مخالف و حذف یا جایگزین شوند، کاملا مخالف و گذراندن این دروس اتلاف وقت است) تعیین نمایند. قابل ذکر است که شاخصهای بررسی متغیرهای محیط یادگیری، عملکرد یادگیری از مطالعه قوچانی و محمدزادی (۱۳۹۴) اخذ شده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان و پایایی پرسشنامه با استفاده از پیش آزمون بررسی گردید. نتایج بررسی ضریب آلفای کرنباخ برای محیط یادگیری ($\alpha=0.62$) و عملکرد یادگیری ($\alpha=0.86$) و کیفیت دروس ($\alpha=0.64$) می باشد. در این مطالعه توصیفی از آماره های توصیفی شامل فراوانی، % و انحراف معیار استفاده شده است.

یافته ها و بحث

یافته های همانگونه که در جدول شماره ۱ آمده است، نشان می دهد از مجموع ۳۰ نفر پاسخگوی این مطالعه، ۹ نفر (۳۰٪) را پسران و ۲۱ نفر (۷۰٪) را دختران تشکیل می دهند. تعداد ۲۰ نفر (۶۶٪) از پاسخگویان مجرد ۱۰ نفر (۳۳٪) متاهل هستند. میانگین معدل پاسخگویان ۱۵/۰۴ و کمینه معدل ۱۳ و بیشینه معدل ۱۶/۷ است و بیشترین فراوانی (۳۶٪) در رنج معدل ۱۵/۴۶-۱۴/۲۴ دیده

شد. میانگین سنی پاسخگویان ۲۳ سال، باکمینه ۲۰ و بیشینه ۳۱ سال است و بیشترین فراوانی (۷۰٪) در رنج سنی ۲۰-۲۳ دیده شد. از مجموع ۳۰ نفر پاسخگو ۲۲ نفر (۷۳/۳٪) ترم ششم و بالاتر و ۶ نفر (۲۰٪) ترم چهارم و ۲ نفر (۶/۷٪) ترم پنجم می باشند. نوع فعالیت خانوادگی پاسخ گویان نشانگر آن است که ۲ (۸۳/۳٪) از افراد مورد مطالعه فعالیت خانوادگی غیر کشاورزی داشتند.

جدول ۱. توزیع فراوانی ویژگیهای فردی پاسخگویان

متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۹
	زن	۲۱
وضعیت تاهل	مجرد	۲۰
	متاهل	۱۰
میانگین معدل	۱۳-۱۴/۲۳	۳
	۱۴/۲۴-۱۵/۴۶	۱۱
	۱۵/۴۷ و بالاتر	۹
سن	۲۰-۲۳	۲۱
	۲۴-۲۷	۷
	۲۸-۳۱	۲
ترم	چهارم	۶
	پنجم	۲
	ششم و بالاتر	۲۲
نوع فعالیت خانواده	کشاورزی	۵
	غیر کشاورزی	۲۵

یافته های حاصل از جدول ۲ نشان می دهد که انتخاب رشته تحصیلی ۶۳/۳٪ بر حسب علاقه بوده است. همچنین نزدیک به نیمی از دانشجویان کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه پیام نور (۴۶/۷٪) میزان علاقه مندی در حد متوسط به رشته تحصیلی خود دارند. در حالی که ۳۳/۴٪ علاقمندی زیاد تا خیلی زیاد و ۱۹/۹٪ علاقمندی کم و خیلی کم را ابراز داشته اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی میزان علاقه مندی دانشجویان به رشته تحصیلی

متغیر	فراوانی	درصد
انتخاب بر حسب علاقه	بله	۱۹
	خیر	۱۱
میزان علاقمندی به رشته	خیلی زیاد	۵
	زیاد	۵
	متوسط	۱۴
	کم	۲
	خیلی کم	۴

براساس جدول شماره ۳، توزیع فراوانی میزان امیدواری به آینده شغلی دانشجویان نشان می دهد که بیشترین ٪ فراوانی مربوط به دسته متوسط (۴۳/۳٪) و پس از آن دسته خیلی کم (۲۳/۳٪) و کمترین میزان امیدواری به آینده شغلی مربوط به دسته خیلی زیاد (۳/۳٪) می باشد.

جدول ۳. توزیع فراوانی میزان امیدواری دانشجویان به آینده شغلی رشته تحصیلی

درصد	فراوانی	میزان امیدواری به آینده شغلی رشته
۳/۳	۱	خیلی زیاد
۱۳/۳	۴	زیاد
۴۳/۳	۱۳	متوسط
۱۶/۷	۵	کم
۲۳/۳	۷	خیلی کم

در جدول ۴، به منظور ارزیابی کیفیت محیط یادگیری دروس رشته ترویج و آموزش کشاورزی از پاسخگویان خواسته شده که میزان کیفیت هر یک از شاخص های محیط یادگیری را با رنج پنج سطحی بسیار کم تا بسیار زیاد مشخص کنند. "سهولت محتوای دروس رشته گرایش"، "تناسب روش تدریس با محتوای آموزشی" و "مناسب بودن شیوه ارزیابی اعضای هیئت علمی"، از نظر اکثریت پاسخگویان به ترتیب ۸۳/۳٪ و ۸۰٪ و ۶۳/۳٪ دارای کیفیت متوسط تا زیاد بود. اما کیفیت "بکارگیری وسایل کمک آموزشی متناسب با محتوا" و "تطابق محتوای دروس با دانسته های قبلی" با کیفیت کم تا متوسط توسط ۶۶/۷٪ ارزیابی گردید. اکثریت پاسخگویان یعنی ۶۳/۴٪ در "برقرار بودن تناسب میان تعداد واحد های عملی و نظری دروس گرایشی"، ۸۰٪ در "تناسب خوب میان محتوای دروس عملی و نظری"، ۶۳/۳٪ در "فراهم بودن فرصت کسب تجارب عملی در واحدهای عملی دروس گرایشی"، ۶۳/۴٪ در "تطابق دروس گرایشی با نیازهای روز جامعه"، ۷۰٪ در "به روز بودن محتوای دروس گرایشی" و ۶۶/۶٪ در "تناسب منابع درسی با نیاز دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی" کیفیت را کم تا متوسط ابراز نمودند. کیفیت "فراهم بودن امکان استفاده از وسایل وامکانات عملی" توسط اکثریت پاسخگویان (۶۰٪) خیلی کم تا کم بیان شد و "مثبت بودن دیدگاه اعضای هیئت علمی ارایه دهنده گروه درسی گرایش به دانشجویان رشته ترویج و آموزش کشاورزی" توسط اکثریت (۷۹/۷٪) متوسط به بالا ارزیابی شد.

جدول ۴. توزیع فراوانی دیدگاه پاسخگویان در خصوص کیفیت شاخص های متغیر محیط یادگیری

بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		متغیر محیط یادگیری
فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	فراوانی	نسبت	
-	-	۲۰	۶	۶۳/۳	۱۹	۳/۳	۱	۱۳/۳	۴	سهولت محتوای دروس گرایشی
۳/۳	۱	۴۰	۱۲	۴۰	۱۲	۱۶/۷	۵	۰	۰	تناسب روش تدریس با محتوای آموزشی
۲/۳	۱	۲۳/۳	۷	۴۰	۱۲	۲۰	۶	۱۰	۳	مناسب بودن شیوه ارزیابی اعضای هیئت علمی
۶/۷	۲	۱۰	۳	۲۰	۶	۴۶/۷	۱۴	۱۶/۷	۵	استفاده از وسایل کمک آموزشی متناسب با محتوای درس
۳/۳	۱	۶/۷	۲	۳۶/۷	۱۱	۳۰	۹	۱۰	۳	تطابق محتوای دروس با دانسته های قبلی
۳/۳	۱	۲۰	۶	۳۶/۷	۱۱	۲۶/۷	۸	۱۳/۳	۴	برقرار بودن تناسب میان تعداد واحد های عملی و نظری دروس گرایشی
-	-	۱۳/۳	۴	۳۶/۷	۱۱	۴۳/۳	۱۳	۶/۷	۲	تناسب خوب میان محتوای دروس عملی و نظری
-	-	۲۳/۳	۷	۳۰	۹	۳۳/۳	۱۰	۱۰	۳	فراهم بودن فرصت کسب تجارب عملی در واحدهای عملی دروس گرایشی
۶/۷	۲	۱۰	۳	۳۶/۷	۱۱	۲۶/۷	۸	۱۶/۷	۵	تطابق دروس گرایشی با نیازهای روز جامعه
۲/۳	۱	۱۳/۳	۴	۳۳/۳	۱۰	۳۶/۷	۱۱	۱۳/۳	۴	به روز بودن محتوای دروس گرایشی
۶/۷	۲	۱۳/۳	۴	۳۳/۳	۱۰	۳۳/۳	۱۰	۱۳/۳	۴	تناسب منابع درسی با نیاز دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی
۰	۰	۲۳/۳	۷	۱۶/۷	۵	۲۰	۶	۴۰	۱۲	فراهم بودن امکان استفاده از وسایل وامکانات عملی
۱۳	۴	۳۰	۹	۳۶/۷	۱۱	۱۳/۳	۴	۶/۷	۲	مثبت بودن دیدگاه اعضای هیئت علمی ارایه دهنده گروه درسی گرایش به دانشجویان رشته ترویج و آموزش کشاورزی

جدول ۵، دیدگاه پاسخگویان در زمینه کیفیت شاخص های متغیر عملکرد یادگیری را نشان می دهد. همان گونه که مشاهده می شود، دیدگاه بیش از نیمی از پاسخگویان در شاخص های کیفیتی عملکرد در ارتباط با سایر گرایشهای کشاورزی و دانش در رشته تخصصی که بیشتر با دروس اصلی مرتبط است کیفیت کم تا متوسط را نشان می دهد، این شاخصها و % متنظر آنها عبارتند از: "آشنا شدن دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دروس تخصصی سایر رشته های کشاورزی" با ۷۰٪، "بهبود ارتباط دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دانشجویان گرایشی" با ۷۰٪، "آشنایی با مشکلات، قوت ها و ضعف های کشاورزی در رشته ی کشاورزی" ۷۲/۲٪، "توانمند شدن در پاسخگویی به مسائل مربوط به رشته های گرایشی" ۷۳/۳٪، "آشنا شدن با فناوری های نوین رشته های کشاورزی" با ۶۰٪، "افزایش دانش تخصصی کشاورزی" با ۷۴/۴٪. گویه های بررسی شده با عنوان "بهبود یا کسب مهارت های حرفه ای کشاورزی" و "تقویت انگیزه و ایجاد شوق و علاقه در دانشجویان نسبت به رشته ی کشاورزی" و که توسط اکثریت پاسخگویان به ترتیب ۷۷٪ و ۷۶/۷٪ دارای کیفیت متوسط و ضعیف ارزیابی گردید که جمع کنند مبحث فوق پیرامون عدم رضایت دانشجویان از کیفیت یادگیری مبانی تخصصی کشاورزی به غیر رشته تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی است.

شاخصهای عملکردی که شکل گیری آنها می تواند برگرفته از مبانی تدریس شده در دروس تخصصی الزامی رشته ترویج و آموزش کشاورزی باشد توسط اکثریت پاسخگویان با کیفیت متوسط به بالا ارزیابی شدند. این شاخصها و درصد متنظر آنها عبارتند از: "تقویت اعتماد به نفس دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی" با ۷۳/۴٪، "علاقمند شدن برای پژوهش در زمینه های میان رشته ای"

با ۷۶/۶٪، ایجاد حس هویت در دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی " با ۶۰٪، "افزایش علاقه به رشته ترویج و آموزش کشاورزی " با ۶۶/۷٪.

دسته دیگری از شاخصهایی که کیفیت عملکرد را سنجیده اند به زوایای مختلف آمادگی برای کسب و کار آتی پرداخته اند که از دیدگاه بیش از نیمی از پاسخگویان کیفیت کم تا متوسط را داشته است. بر اساس نتایج "آشنا شدن با فرصت های اشتغال در خارج از دانشگاه" توسط ۷۰٪، "توانمند شدن در راستای ایجاد کسب و کار، کار آفرینان" توسط ۷۰٪، "پر کردن خلأ دانشی دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی" توسط ۶۳/۶٪ و "آماده سازی دانشجویان برای ورود به بازار کار" توسط ۵۳/۴٪ دارای کیفیت کم تا متوسط ارزیابی گردید.

جدول ۵. توزیع فراوانی دیدگاه پاسخگویان در خصوص کیفیت شاخص های متغیر عملکرد یادگیری

متغیر عملکرد یادگیری	بسیار کم		کم	متوسط		زیاد	بسیار زیاد	
	فراوانی	درصد		فراوانی	درصد		فراوانی	درصد
آشنا شدن دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دروس تخصصی سایر رشته های کشاورزی	۴	۱۳/۳	۱۱	۳۶/۷	۱۰	۳۳/۳	۴	۱۲/۳
بهبود ارتباط دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دانشجویان گرایشی	۷	۲۳/۳	۶	۲۰	۱۵	۵۰	۲	۶/۷
آشنایی با مشکلات، قوت ها و ضعف های کشاورزی در رشته ی کشاورزی	۳	۱۰	۷	۲۲/۷	۱۵	۵۰	۳	۱۰
توانمند شدن در پاسخگویی به مسائل مربوط به رشته های گرایشی	۱	۳/۳	۱۰	۳۳/۳	۱۲	۴۰	۱۵	۱۶
آشنا شدن با فناوری های نوین رشته های کشاورزی	۳	۱۰	۹	۳۰	۹	۳۰	۸	۲۶
افزایش دانش تخصصی کشاورزی	۱	۳/۳	۸	۲۶/۷	۱۴	۴۷/۷	۶	۲۰
بهبود یا کسب مهارت های حرفه ای کشاورزی	۱	۳/۳	۵	۱۶/۷	۱۶	۵۳/۳	۷	۲۲/۷
تقویت انگیزه و ایجاد شوق و علاقه در دانشجویان نسبت به رشته ی کشاورزی	۵	۱۶/۷	۹	۳۰	۱۴	۴۶/۷	۲	۶/۷
تقویت اعتماد به نفس دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی	-	-	۶	۲۰	۱۱	۳۶/۷	۱۱	۳۶/۷
علاقمند شدن برای پژوهش در زمینه های میان رشته ای	۳	۱۶/۷	۲	۶/۷	۱۳	۴۳/۳	۱۰	۳۳/۳
ایجاد حس هویت در دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی	۴	۱۳/۳	۷	۲۳/۳	۱۰	۳۳/۳	۸	۲۶/۷
افزایش علاقه به رشته ترویج و آموزش کشاورزی	۳	۱۰	۳	۱۰	۱۱	۳۶/۷	۹	۳۰
آشنا شدن با فرصت های اشتغال در خارج از دانشگاه	۲	۶/۷	۱۵	۵۰	۶	۲۰	۶	۲۰
توانمند شدن در راستای ایجاد کسب و کار، کار آفرینان	۲	۶/۷	۱۱	۳۶/۷	۱۰	۳۳/۳	۷	۲۳/۳
پر کردن خلأ دانشی دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی	۵	۱۶/۷	۷	۲۳/۳	۱۳	۴۳/۳	۴	۱۳/۳
آماده سازی دانشجویان برای ورود به بازار کار	۷	۲۳/۳	۸	۲۶/۷	۸	۲۶/۷	۵	۱۶/۷

در جدول شماره ۶، به منظور ارزیابی کیفیت دروس رشته ترویج و آموزش کشاورزی از دانشجویان خواسته شده که میزان کیفیت دروس گرایشی را بر اساس رنج بسیار موافق، موافق، مخالف، کاملاً مخالف از دیدگاه خود مشخص کنند. همانگونه که مشاهده می شود اکثریت پاسخگویان (۸۶/۷٪) با کیفیت دروس تخصصی الزامی انتخاب شده برای رشته بسیار موافق و موافق می باشند. اما در مورد کیفیت دروس عمومی، اصلی و پایه دیده می شود اگرچه فراوانی های بیشتر در رنج موافق دیده می شود اما وزنه رنج مخالف و کاملاً مخالف نیز از سنگینی قابل توجهی برخوردار است بطوری که در مقابل ۴۳/۳٪ پاسخگوی موافق با کیفیت دروس عمومی ۴۰٪ مخالف و کاملاً

مخالف با کیفیت این دروس می باشند. در مقابل نظر موافق ۵۳/۳٪ پاسخگوی موافق با کیفیت دروس اصلی ۴۰٪ مخالف کیفیت این دروس می باشند. در خصوص کیفیت دروس پایه در مقابل نظر ۵۶/۷٪ موافق ۳۰٪ مخالف تا کاملاً مخالف کیفیت این دروس می باشند.

جدول ۶. توزیع فراوانی کیفیت دروس رشته ترویج و آموزش کشاورزی

گویه ها	بسیار موافقم و مفیدند		موافقم و تا حدودی مفیدند		مخالف و حذف یا جایگزین شوند		کاملاً مخالف و گذراندن این دروس اتلاف وقت است	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
کیفیت دروس تخصصی الزامی انتخاب شده برای رشته کشاورزی	۳۰	۱۷	۵۶/۷	۶	۱۰	۱	۳/۳	
کیفیت دروس عمومی انتخاب شده برای رشته کشاورزی	۱۶/۷	۱۳	۴۳/۳	۸	۲۶/۷	۴	۱۳/۳	
کیفیت دروس اصلی انتخاب شده برای رشته کشاورزی	۶/۷	۱۶	۵۳/۳	۱۲	۴۰	-	-	
کیفیت دروس علوم پایه انتخاب شده برای رشته کشاورزی	۱۳/۳	۱۷	۵۶/۷	۶	۲۰	۳	۱۰	

نتیجه گیری و پیشنهادات

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی کیفیت برنامه ی درسی دانش آموختگان رشته ی ترویج و آموزش کشاورزی پیام نور زنجان انجام گردید تا بتواند علاوه بر زمینه سازی برای فعالیت های ثمر بخش آتی در بخش کشاورزی دانشگاه پیام نور، کمک کننده برای برنامه ریزان جهت تنظیم برنامه های دقیق و مبتنی بر نیاز در رشته ترویج و آموزش کشاورزی باشد. نتایج این مطالعه نشان می دهد بیشتر دانشجویان با علم به رشته و علاقمندی رشته خود را انتخاب می کنند. اما این دانشجویان نسبتاً علاقمند به رشته پس از ورود به دانشگاه و گذراندن چند ترم تحصیلی امیدواری بالایی نسبت به آینده شغلی خود ندارند. این موضوع بر کیفیت یادگیری دانشجویان تاثیر بالایی دارد و می تواند زمینه سازی باشد برای دانش آموختگانی که به سبب بی انگیزگی اگرچه مبانی تئوری را به سهولت گذارنده و واحد را پاس کرده و فارغ التحصیل شده اند اما تجارب کافی برای فعالیت میدانی ندارند.

نتایج این مطالعه پیرامون شاخصهای کیفیت محیط یادگیری نشان داد که برخی از شاخصهای محیط یادگیری نیازمند ارتقا و بهبود است، چرا که از دیدگاه پاسخگویان دارای کیفیت کم تا متوسط ارزیابی شده است. بنابراین پیشنهادات این مطالعه به آموزش عالی از این قرار است:

- برقرار نمودن تناسب میان تعداد واحد های عملی و نظری دروس گرایشی
 - تطابق دروس گرایشی با نیازهای روز جامعه
 - به روز نمودن محتوای دروس گرایشی
 - تناسب منابع درسی با نیاز دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی
- بر اساس نتایج این مطالعه پیرامون کیفیت شاخصهای محیط یادگیری، دیدگاه مثبت اعضای علمی دانشگاه مورد مطالعه و تناسب روش تدریس آنها با محتوای آموزشی توانسته مشوق و راهنمای دانشجویان در دسترسی به اهداف یادگیری باشد اما پیشنهادات این مطالعه بر اساس نتایج برای مدرسان عبارتند از:
- بکارگیری بیشتر وسایل کمک آموزشی متناسب با محتوا،
 - تطابق محتوای دروس با دانسته های قبلی دانشجویان،
 - فراهم نمودن فرصت کسب تجارب عملی در واحدهای عملی دروس گرایشی (اگرچه تحقق این پیشنهاد نیازمند فراهم بودن امکان استفاده از وسایل و امکانات عملی است که نیازمند همراهی دانشگاه در تامین امکانات مورد نیاز است).
- شاخص های کیفیتی عملکرد که بر دانش دانشجویان رشته ترویج و آموزش کشاورزی در زمینه های مختلف کشاورزی مانند "آشنا شدن دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دروس تخصصی سایر رشته های کشاورزی"، "بهبود ارتباط دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی با دانشجویان گرایشی"، "آشنایی با مشکلات، قوت ها و ضعف های کشاورزی در رشته ی کشاورزی"، "توانمند شدن

درپاسخگویی به مسائل مربوط به رشته های گرایشی " ، آشنا شدن با فناوری های نوین رشته های کشاورزی " ، "افزایش دانش تخصصی کشاورزی" اشاره داشت از نظرپاسخگویان دارای کیفیت کم تا متوسط ارزیابی شد. این امر با نتیجه گیری انجام شده در خصوص کیفیت دروس اصلی که آشنا کننده دانشجویان با سایر تخصصهای موجود در بخش کشاورزی است همخوانی دارد چرا که تعداد قابل توجهی (نزدیک به نیم) پاسخگویان با کیفیت این دروس مخالف بودند. نظریه اکثریتی پاسخگویان به کیفیت کم تا متوسط یادگیری مهارت های حرفه ای کشاورزی و تقویت متوسط تا ضعیف انگیزه و شوق و علاقه نسبت به رشته ی کشاورزی تایید کننده ضعف کیفیت دروس اصلی است که پیشنهاد این مطالعه بازنگری دروس اصلی و توجه به علم روز و تناسب مطلب با نیاز دانشجویان و جامعه است. درکنار نظر کاملاً موافق تا موافق پاسخگویان در خصوص کیفیت دروس تخصصی الزامی که شاخصهای عملکردی که شکل گیری آنها بیشتر به مبانی دروس تخصصی الزامی رشته ترویج و آموزش کشاورزی بر می گردد نیز از دیدگاه فراگیران دارای کیفیت متوسط و زیاد ارزیابی گردید. از جمله این شاخصها می توان به "تقویت اعتماد به نفس دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی"، "علاقمند شدن برای پژوهش در زمینه های میان رشته ای"، ایجاد حس هویت در دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی" اشاره نمود. که مخلص این شاخصها را می تواند در شاخص "افزایش علاقه به رشته ترویج و آموزش کشاورزی" که کیفیت متوسط به بالا را دریافت نمود ملاحظه نمود.

اما متأسفانه شاخصهایی از عملکرد که به آینده شغلی دانشجویان باز می گردد و بازتابی از کلیه آموخته های رشته در طول دوران تحصیل است خبر از کیفیت کم تا متوسط دارد. دانشجویان رشته ترویج و آموزش کشاورزی مورد مطالعه آشنایی خود با فرصت های اشتغال، و توانمند خود برای ایجاد کسب و کار و کار آفرینی و میزان آمادگی برای ورود به بازار کار را دارای کیفیت کم تا متوسط ارزیابی نمودند. این موضوع نیاز به بازنگری کلیه دروس و محتوای آنها را جهت پاسخگویی به هدف عمده تحصیل دانشجویان که همانا اشتغال است و هدف عمده توسعه کشور که همانا کارآفرینی است، مبرهن می سازد.

منابع

- حجازی، سید یوسف، رضایی، مسعود. (۱۳۹۴). دیدگاه دانشجویان و دانش آموختگان درباره برنامه های درسی رشته های کشاورزی. فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۳۳.
- فتحی، کورش، شفیعی، ناهید. (۱۳۸۶). ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دانشگاهی (مورد برنامه درسی آموزش بزرگسالان). فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۵، صفحه ۲۶-۱.
- قادری، حیدر، شکاری، عباس. (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت برنامه درسی گروه علوم تربیتی دانشگاه کاشان. پژوهش در برنامه درسی، شماره ۱۴، صفحه ۱۶۲-۱۴۷.
- قوچانی، امید مهربان و محمدزاده، سعید. (۱۳۹۴). ارزیابی کیفیت برنامه درسی گرایشی مقطع کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان)، تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۶، ۳: صفحه ۵۸۹-۵۹۸.
- مهدیزاده، امیر حسین، شفیعی، ناهید. (۱۳۸۸). ارزیابی کیفیت برنامه های درسی رشته های آموزش معلمان. فصلنامه روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن سال اول، شماره یک، صفحه ۶۰-۴۶.
- مؤمنی مهموئی، محسن. (۱۳۸۸). ارزشیابی برنامه درسی در آموزش عالی. مجله راهبردهای آموزش، شماره ۲.